

АНОТАЦІЯ

Шкорупесв Д. А. Процесуальний порядок розгляду справ про стягнення аліментів у цивільному судочинстві. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2021.

Дисертація є першим у науці цивільного процесуального права України спеціальним комплексним дослідженням процесуального порядку розгляду справ про стягнення аліментів у цивільному судочинстві.

Здійснено дослідження становлення та розвитку правового регулювання аліментних зобов'язань в Україні. Встановлено, що питання правового регулювання стягнення аліментів на утримання дітей, батьків, подружжя, інших членів сім'ї та родичів є тривалим історичним процесом. Досліджуючи історичні витoki становлення та розвитку аліментних зобов'язань визначено, що на різних етапах його становлення він суттєво різниться, що залежить від рівня розвитку суспільства та держави в цілому. На підставі цього запропоновані етапи становлення та розвитку означеного інституту. Додатково аргументовано про необхідність поділу останнього етапу розвитку аліментних зобов'язань (сучасний період незалежної України) на : 1) період з 1991 р. - 2002 р. та 2) з 2002 р. – по теперішній час.

На підставі аналізу теоретичних розробок досліджені проблемні питання визначення поняття та сутність аліментних зобов'язань. Удосконалено теоретичні положення щодо розмежування термінів «аліменти» та «утримання». Зроблено висновок, що вони є різними за своєю природою, але залежать один від одного. Термін «утримання» є ширшим за термін «аліменти». Це твердження аргументовано тим, що утримання здійснюється у добровільному порядку особами, які відповідно до сімейного законодавства зобов'язані утримувати, а у випадках не здійснення добровільного обов'язку щодо утримання застосовується стягнення аліментів у примусовому порядку за рішенням суду або за виконавчим написом нотаріуса.

Здійснивши аналіз законодавства та існуючі наукові погляди науковців запропоновано удосконалення визначення таких понять як «аліменти» та «аліментні зобов'язання». Запропоновано розглядати «аліменти» як виплати щодо утримання дітей, одного з подружжя, інших членів сім'ї та родичів в грошовій і (або) в натуральній формі, що сплачуються відповідно до рішення суду або договору в примусовому порядку особою, яка відповідно до норм сімейного законодавства зобов'язана здійснювати таке утримання, а «аліментне зобов'язання» як правовідносини, що регулюються сімейним законодавством України, згідно з яким одна сторона зобов'язана утримувати іншу сторону відповідно до умов та порядку, що визначені законодавством, а друга сторона має право вимагати виконання такого обов'язку. Доведено, що «аліментні зобов'язання» відносяться до сімейних правовідносин, оскільки регулюються СК України та відрізняються від зобов'язань у цивільному праві, оскільки мають певні свої особливості, а саме: виникають тільки між суб'єктами сімейних правовідносин; виникають тільки з підстав, які визначені сімейним законодавством; носять особистий характер; не підлягають зворотному стягненню тощо.

Характеризуючи підстави виникнення права на аліменти виокремленні види аліментних зобов'язань та здійснено їх поділ на : аліменти на утримання дитини; аліменти на утримання одного з подружжя; аліменти на утримання повнолітньою дочкою, сином батьків, які потребують матеріальної допомоги в силу своєї непрацездатності; аліменти на утримання інших членів сім'ї та родичів. Встановлено, що підстави виникнення права на стягнення аліментів збігаються з підставами звернення до суду з вимогою про стягнення аліментів та різняться в залежності від видів аліментних зобов'язань.

Узагальнено існуючі у науковій літературі точки зору щодо передумов та умов права на звернення до суду за захистом, з урахуванням особливостей характерних для аліментних правовідносин. Встановлено, що справи про стягнення аліментів розглядаються у цивільному судочинстві у порядку загального позовного, спрощеного позовного та наказного проваджень.

Аргументовано висновок про доцільність надання особі права альтернативного вибору звернення до суду з вимогою про стягнення аліментів на утримання неповнолітньої дитини за вимогами наказного провадження в порядку спрощеного позовного провадження.

Зроблено висновок, що особа, якій виповнилось чотирнадцять років має право на звернення до суду з метою захисту своїх прав та інтересів, що впливають із сімейних правовідносин, зокрема, має право на звернення з вимогою про стягнення аліментів.

Детально здійснено аналіз процесуального порядку розгляду цивільних справ про стягнення аліментів у порядку позовного провадження. На підставі аналізу доктринальних досліджень, законодавства України та матеріалів судової практики встановлено коло осіб, які мають право на звернення до суду з вимогою про стягнення аліментів та визначено їх процесуальний правовий статус у цивільному судочинстві. Додатково обґрунтовано визначення процесуального правового статусу дитини, як позивача у справі про стягнення аліментів на утримання батьками неповнолітніх дітей, оскільки вони є суб'єктами спірних правовідносин, саме дитині належить право на утримання та аліменти одержані на їх утримання є власністю дитини.

Визначено предмет доказування у справах про стягнення аліментів. Встановлено, що факти, які покладені в предмет доказування залежать від підстав виникнення права на стягнення аліментів. Окреслено перелік доказів, що мають бути подані стороною до суду на підтвердження своїх вимог та заперечень.

Встановлено та додатково аргументовано висновок про можливість укладення мирової угоди при розгляді справ про стягнення аліментів у порядку позовного провадження, в тому числі і при розгляді справ про стягнення аліментів на утримання неповнолітньої дитини.

Запропоновано відновити на законодавчому рівні право суду постановити ухвалу про тимчасове стягнення аліментів на утримання неповнолітніх дітей до розгляду справи по суті у позовному провадженні за

клопотанням позивача. На підставі цього запропоновано на законодавчому рівні визначити строк сплати аліментів та розмір аліментів, які необхідно стягнути за відповідною ухвалою.

Сформульовано рекомендації щодо необхідності запровадження до цивільного процесуального законодавства право суду при розгляді справ про розірвання шлюбу, у випадку коли у подружжя є неповнолітні діти та не заявлено вимогу про стягнення аліментів, за власною ініціативою вирішити питання про стягнення аліментів на неповнолітню дитину за певних умов.

Аргументовано та доведено про доцільність заочного розгляду справи про стягнення аліментів у позовному провадженні за наявності всіх умов, що визначені цивільним процесуальним законодавством.

Значна увага приділена розгляду та вирішенню справ про стягнення аліментів у порядку спрощеного позовного провадження. Визначені основні характерні ознаки розгляду справ про стягнення аліментів у порядку спрощеного позовного провадження. Доведено неможливість застосування такого інституту як урегулювання спору за участю судді при розгляді справ про стягнення аліментів у порядку спрощеного позовного провадження.

Особливу увагу приділено проблематиці щодо права відповідача подати заперечення проти розгляду справи у порядку спрощеного позовного провадження. На підставі аналізу норм цивільного процесуального законодавства встановлено, що відповідач позбавлений права пред'явити заперечення проти розгляду справи про стягнення аліментів у спрощеному позовному провадженні.

Досліджено особливості розгляду справ про стягнення аліментів у порядку наказного провадження, до яких віднесено наступні : судовий наказ про стягнення аліментів видається тільки з чітким дотриманням вимог визначених у цивільному процесуальному законодавстві за відсутності спору; з вимогою про стягнення аліментів можна звертатись тільки щодо утримання неповнолітніх дітей; заявником у справах про стягнення аліментів є сама неповнолітня дитина, в її інтересах звертаються до суду законні представники

або органи та особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб відповідно до норм сімейного законодавства України; заява про видачу судового наказу про стягнення аліментів подається за правилами альтернативної територіальної підсудності; за подачу заяви про видачу судового наказу про стягнення аліментів не сплачується судовий збір; обов'язок щодо доказування покладається тільки на заявника; судовий наказ про стягнення аліментів видається тільки у випадку, якщо задовольняється вимога про стягнення аліментів у повному обсязі; судовий наказ є одночасно виконавчим документом; судовий наказ про стягнення аліментів підлягає зверненню до негайного виконання; судовий наказ про стягнення аліментів не підлягає скасуванню; судовий наказ про стягнення аліментів не може бути оскаржений в апеляційному порядку, однак може бути переглянутий у зв'язку з нововиявленими обставинами.

Розроблено пропозиції щодо вдосконалення норм чинного законодавства, зокрема норм ЦПК України, СК України, щодо процесуального порядку розгляду цивільних справ про стягнення аліментів у цивільному судочинстві.

***Ключові слова:** стягнення аліментів, зобов'язання батьків по утриманню дітей, зобов'язання дітей по утриманню батьків, зобов'язання подружжя по утриманню, зобов'язання по утриманню інших членів сім'ї та родичів, судовий розгляд, цивільне судочинство.*

SUMMARY

Shkorupeyev D. Procedural order of alimony recovery cases consideration in civil proceedings. - Qualifying research paper as a manuscript. Thesis for PhD's degree in specialty 081 - Law. - National University «Odesa Law Academy», Odesa, 2021.

In civil procedural law of Ukraine, the thesis is the first special complex research on the procedural order of consideration of alimony recovery cases in civil proceedings.

A research on the formation and development of legal regulation of alimony in Ukraine is performed. It is established that the issue of legal regulation of child maintenance, parents, spouses, other family members and relatives is a long historical process. Examining the historical origin of the formation and development of alimony obligations, it is determined that at different stages of its formation it differs significantly, depending on the level of development of society and the state as a whole. On this ground, the stages of formation and development of this institution are proposed. To a greater extent, it is reasoned that it is necessary to divide the last stage of development of alimony obligations (modern period of independent Ukraine) into: 1) the period from 1991 to 2002 and 2) from 2002 to the present.

On the analysis grounds of theoretical developments the problematic issues of defining the concept and essence of alimony obligations are investigated. Theoretical provisions on the distinction between the terms 'alimony' and 'allowance' are refined. It is concluded that they are inherently different but, at the same time, interdependent. The term 'allowance' is broader than the term 'alimony'; it is argued by the fact that allowance is granted voluntarily by persons who are, under family law, responsible for maintaining; in cases of non-voluntary obligation to maintain, the recovery of alimony is applied compulsorily by a court decision or by a notary's writ of execution.

By analyzing the legislation and the existing scientific views the definition of such concepts as 'alimony' and 'alimony obligations' is refined. It is proposed to consider 'alimony' as payments for the maintenance of children, one of the spouses, other family members and relatives in cash and (or) in kind, paid in accordance with a court decision or contract compulsorily by a person who, in accordance with the rules of family law, is obliged to carry out such maintenance; 'alimony obligation' is considered as a legal relationship governed by family law of Ukraine under which

one party is obliged to maintain the other party in accordance with the terms and conditions prescribed by law, and the other party has the right to demand fulfillment of such duty. It is proved that 'alimony obligations' refer to family legal relations as they are regulated by the Family Code of Ukraine and differ from obligations in civil law, because they have certain features, namely alimony obligations: arise only between the subjects of family relations; they only arise on the grounds specified by family law; they are personal in nature; they are not subject to retaliation, etc.

Characterizing the grounds for the right to alimony, the types of alimony obligations are distinguished and they are divided into: alimony for child maintenance; alimony for the maintenance of one of the spouses; alimony for the maintenance of an adult daughter, son of the parents who need financial assistance due to their incapacity for work; alimony for the maintenance of other family members and relatives. It is established that the grounds for the right to recovery of alimony coincide with the grounds for applying to the court for recovery of alimony and differ depending on the types of maintenance obligations.

Taking into account the peculiarities characteristic of alimony legal relations, the points of view existing in the scientific literature concerning the preconditions and conditions of the right to go to court for protection are generalized. It is established that cases of recovery of alimony are considered in civil proceedings in the order of general claim, summary claim and injunction proceedings. It is argued that it is expedient to give a person the right to an alternative choice to apply to the court with a request to collect alimony for the maintenance of a minor child under the requirements of injunctive proceedings in a summary claim procedure.

It is concluded that a person who has reached the age of fourteen has the right to go to court in order to protect his/her rights and interests arising from family law, in particular, has the right to apply for alimony.

A detailed analysis of the procedural order of alimony recovery consideration in civil cases by means of claim proceedings is carried out. On the grounds of the analysis of doctrinal researches, the legislation of Ukraine and materials of judicial practice the circle of persons who have the right to file a recovery of alimony in court

is established and their procedural legal status in civil proceedings is defined. Furthermore, the research determines the procedural legal status of the child as a plaintiff in the case of recovery of child maintenance for minor children by parents, whereas they are the subject of disputed legal relations, the child has the right to maintenance and child maintenance is the property of the child.

The subject of proof in cases of recovery of alimony is determined. Likewise, it is established that the facts that are the subject of proof depend on the grounds for the right to recovery of alimony. The list of evidence that a party shall submit to the court to confirm their claims and objections is outlined.

It establishes and, to a greater extent, argues the possibility of concluding an amicable agreement when considering cases of recovery of alimony by means of claim proceedings, including when considering cases on recovery of alimony for the maintenance of a minor child.

It is proposed to restore, legislatively, the right of the court to issue a decision on the temporary recovery of alimony for the maintenance of minor children pending consideration of the case *per se* in the claim proceedings at the request of the plaintiff. Based on this, it is proposed, at the legislative level, to determine the term of payment of alimony and the amount of alimony that shall be collected by the relevant decision.

Recommendations are offered as to the necessity of the right of the court to be introduced into civil procedural law in divorce cases, if the couple has minor children and there is no claim for alimony, on their own initiative to decide on the recovery of child support under certain conditions.

It is argued that it is expedient to consider the case of alimony in absentia in case all the conditions determined by the civil procedural legislation are available.

Scrupulous attention is paid to the consideration and resolution of cases on the recovery of alimony in the summary proceedings. The main characteristic features of consideration of cases on recovery of alimony by means of summary claim proceedings are determined. It is argued that it is impossible to use such an institution as the settlement of a dispute with the participation of a judge in the

consideration of cases on the recovery of alimony by means of summary claim proceedings.

Particular attention is paid to the issue of the right of the defendant to file an objection against the consideration of the case by means of summary proceedings. Based on the analysis of the norms of the civil procedural legislation, it is established that the defendant is deprived of the right to file an objection against the consideration of the case on the recovery of alimony by means of summary claim proceedings.

The peculiarities of consideration of cases on recovery of alimony by means of the ordered proceedings are investigated. These include: a court order for the recovery of alimony is issued only in strict compliance with the requirements set out in civil procedural law in the absence of a dispute; alimony shall be claimed only for the maintenance of minor children; in the cases of recovery of alimony where the applicant is the minor child, legal representatives or bodies and persons who by law have the right to apply to the court on behalf of others in accordance with family law of Ukraine apply to the court on his/her behalf; the application for the issuance of a court order for the recovery of alimony is submitted according to the rules of alternative territorial jurisdiction; no court fee is paid for filing an application for the issuance of a court order for the recovery of alimony; the burden of proof lies solely with the applicant; the court order for the recovery of alimony is issued only if the requirement for the recovery of alimony is satisfied in full; the court order is at the same time an executive document; the court order for the recovery of alimony is subject to immediate execution; the court order on recovery of alimony is not subject to cancellation; the court order for the recovery of alimony cannot be appealed, but may be reviewed in the light of newly discovered circumstances.

In order to refine the norms of the current legislation, in particular the norms of the CPC of Ukraine, the FC of Ukraine as to the procedural order for consideration of civil cases on the recovery of alimony in civil proceedings proposals are developed.

Key words: *recovery of alimony, obligations of parents to maintain children, obligations of children to maintain parents, obligations of spouses to maintenance, obligations to maintain other family members and relatives, court proceedings, civil proceedings.*

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Список публікацій здобувача, в яких опубліковано основні результати дисертації

1. Шкорупеев Д. А. Щодо визначення процесуального правового статусу позивача та відповідача у справах про стягнення аліментів на утримання дитини. *Часопис цивілістики*. 2017. № 28. С. 107-110.

2. Шкорупеев Д. А. Юрисдикція та підсудність справ про стягнення аліментів на утримання дитини. *Jurnalul Juridic National: teorie si practica*. 2018. № 1 (29). С. 112-115.

3. Shkorupeeв D. A. Consideration of cases on recovery of alimony for the maintenance of parents in civil proceedings: some aspects. *European Reforms Bulletin scientific peer-reviewed journal*. 2019. №. 3 p.76-79

4. Шкорупеев Д. А. Особливості формування предмета доказування у справах про стягнення аліментів на утримання дитини. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С.71-74.

Список публікацій здобувача, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації та додатково відображають її наукові результати

5. Шкорупеев Д. А. Процесуальний порядок розгляду справ у наказному провадженні. *Особливості розгляду сімейних спорів* : матеріали круглого столу (Одеса, 17 жовтня 2016 р.). Одеса : Юридична література, 2016. С. 98-101.

6. Шкорупеєв Д. А. Щодо впровадження сучасних інформаційних технологій у цивільне судочинство : «Електронне правосуддя». *Інформаційні технології у судочинстві* : матеріали всеукр. наук.-практ. конф., яка проводиться в рамках тижня цивільного процесу (м. Одеса, 18 квітня 2017 р.) / за заг. ред. д.ю.н., проф. Голубевої Н.Ю. Одеса : Фенікс, 2017. С. 83-85.

7. Шкорупеєв Д. А. Щодо визначення вимог, за якими розглядаються справи про стягнення аліментів на утримання дитини у наказному провадженні. *Новели цивільного процесуального кодексу України* : матеріали кругл. столу (Одеса, 26 березня 2018 р.) [Електронне видання] / за заг. редакцією д.ю.н., проф. Н.Ю. Голубевої; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса : Фенікс, 2018. С. 106-108.

8. Шкорупеєв Д. А. Процесуальні особливості розгляду судом справ про стягнення аліментів на утримання дитини у спрощеному позовному провадженні : окремі аспекти. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 18 травня 2018 р.) У 2-х т. Т. 2. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 633-635.

9. Шкорупеєв Д. А. Процесуальний порядок розгляду справ про зміну розміру аліментів на утримання дитини: окремі аспекти. *Реформування цивільного процесуального права в умовах інтеграційних процесів в Україні* : Всеукраїнська науково-практична конференція ім. Ю.С. Червоного (м. Одеса, 16 листопада 2018 р.). Одеса: Фенікс, 2018. С. 146-160.

10. Шкорупеєв Д. А. Щодо визначення предмета доказування та коло доказів у справах про стягнення аліментів на дитину у наказному провадженні. *Новели цивільного процесуального законодавства : Докази та доказування* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 14 вересня 2020 р.) [Електронне видання] / уклад.: Стоянова Т. А., Островська Л. А Сатановська О. В.; за загальною редакцією д.ю.н., професора Н. Ю. Голубевої. Одеса : Фенікс, 2020. С. 105-108

